THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada.

אידישע וואָרט

Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Established 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

וועט די תלמוד תורה געשלאָסן ווערן ?

עס גלויבט זיך קוים אזא זאך, אז די עלטסטע און גרעסטע תלמוד־תורה, פון דער עלטסטער און גרעסטער קהלה פון מערב קאנאדע, זאָל דארפן פארמאכן אירע טירן. נאָך צוואנציק יאָר פון עקזיסטענץ, צוליב א מאנגל אין געלט מיטלען.

עס זעט אונז אויס, אז אפילו די פארוואלטונג פון תלמוד־תורה אליין, וועלכע האָט ארויסגעלאָזן די וואָרנונג אז זי וועט פארמאכן די טירן פון דער אינסטיטוציע דעם 22טן פעברואר, ווייל ס'איז ניטאָ מער קיין שום מעגלאכ־קייט צו האלטן זי ווייטער אָפן, גלויבט אליין ניט. אז עס זאָל קומען צו דעם. עס זעט אויס בלויז ווי א וואָרנונג וועגן דעם. וואָס עס קאָן פאסירן.

און די וואָס האָבן געלייענט די וואָרנונג טראכטן זיך אוואדע אז צו דעם וועט קיינמאָל ניט קומען, — "די שטאָט" וועט ניט דערלאָזן. עפעס וועט פאסירן, און די דראָאונג פון דער תלמוד־תורה פארוואלטונג וועט ניט פארווירקלאכט ווערן.

באטראכט אָבער די ציפערן, און זעט: די תלמוד תורה איז איינגע־וועקסן אין א תהום פון חובות. זי איז שולדיק 45 טויזנט דאָלאר,— אמטייסטן איז איבער־רייפע, פארשפּעטיקטע חובות. איינגעשלאָסן אין די חובות איז דריי חדשים געהאלט צו די לערער.

די לערער אויף וויפל אונז איז באקאנט, האָבן ניט קיין אקציעס פון וועלכע זיי זאָלן דערווייל קאָנען שניידן קופּאָנען, ביז די לאָנע וועט ווערן בעסער. זיי לעבן פון זייער קליינעס געהאלט. און אז זיי קריגן אים ניט, מיינט עס, — אמווייניקסטנס פאר א טייל פון זיי.

וועלן מיר זיך פארשטעלן, אז די לערער וועלן, אין די צייטן פון דער תלמוד־תורה, פארציען שטייפער די גארטלען אויף די הויזן, און וועלן ווייטער וואָרטן. אָבער וואָרטן אָן א סוף קאָנען זיי פארם ניט, און די לאָנע אין תלמוד־תורה איז אזא, אז זי ווערט ניט בעסער, נאָר ערגער, און אירע דעפיציטן וואקסן פון טאָג צו טאָג.

און וואָס מכח די אנדערע, גרעסערע קרעדיטאָרן ? יענע זיינען פאר־אינטערעסירט בלויז אין ארויסקריגן זייער געלט מיט די פּראָצענטן, און זיי ווילן בפירוש מער ניט וואָרטן, וויסנדיק, אז די לאָנע פון דער תלמוד־תורה ווערט ניט בעסער, נאָר ערגער.

און וואָס מכח די אנדערע, גרעסערע קרעדיטאָרן ? יענע זיינען פאר־אינטערעסירט בלויז אין ארויסקריגן זייער געלט מיט די פּראָצענטן, און זיי ווילן בפירוש מער ניט וואָרטן, וויסנדיק, אז די לאָנע פון דער תלמוד־תורה ווערט ניט בעסער, נאָר ערגער.

און ס'איז אזוי ניטאָ וואָס צו דערוואָרטן דאָ קיין ניסים. ווי דאָס זאָל זיך ניט לאָזן גלויבן, אָבער די תלמוד־תורה וועט געשלאָסן ווערן דעם 22טן פעברואר, אויב די וואָס זיינען אממערסטן פאראינטערעסירט אין איר עק־זיסטענץ וועלן זיצן און וואָרטן ביז "די שטאָט" וועט עפּעס טאָן ! וועט מען זיצן און וואָרטן אויף נסים. דאָן וועט די לאָנע ווייטער אנטוויקלען זיך און עס וועט קומען צום אומפאָרמיידלאכן ; די תלמוד־תורה געביידעס וועלן פארנומען ווערן פון די "מאָרנגעדזשי" קאָמפּאנס און די וועלן פארקויפט ווערן צו יעדן וואָס וועט קומען און אָנכאַפּן דעם בעסטן פּרייז.

און לויט ווי די וואָרנונגען פון דער תלמוד־תורה פארוואלטונג זיינען ביז איצט אינגאָרירט געוואָרן, קאָנען מיר זיך שוין יאָ פארשטעלן, אז עס זאָל קומען צו דעם, און די תלמוד־תורה'ס זאָלן ניט נאָר געשלאָסן ווערן, נאָר פארלאָרן גיין.

דער איינציקער אויסוועג איז, — די וואָרנונג זאָל ערנסט גענומען ווערן, און די וואָס זיינען באמת פאראינטערעסירט אין דער עקזיסטענץ פון דער תלמוד תורה זאָלן ניט וואָרטן אויף אַן אבסטראקטער "שטאָט". נאָר זאָל זיך אליין געמען צו דער ארבעט.

וואָס מען מוז צוערשט איז : געזונט מאכן דעם מצב פון תלמוד־תורה. פאר יאָרן אין יאָרן, גלויבן מיר, איז זי ניט געשעפטמעסיק פארוואל־טעט געוואָרן. אויב א וועלכע ס'איז געזעלשאפטלאכע אונטערנעמונג, פונקט ווי א פריוואטע, מאכט גרויסע דעפיציטן פון יאָר צו יאָר, איז ניטאָ וואָס צו וואָרטן אויף נסים, — זיי מוזן אָפּגעשטעלט ווערן. אנדערש מוז עס דאָך סוף־כל־סוף קומען צו א צוזאמענברוך, ס'איז באזונדערס שליכטן, ווען דער צוזאמענברוך קומט אין א יאָר פון שווערן עקאָנאָמישן קריזיס, ווי ס'איז איינסיקט יאָר.

פאר די לעצטע דריי יאָר האָט די תלמוד תורה געמאכט יערלאכע דעפיציטן פון זעקס טויזנט דאָלאר. דאָס איז באמת געווען בלויז א טייל פון די דעפיציטן, נאָר דאָס איבעריקע איז געדעקט געוואָרן פון פארשידענע אונ־טערנעמונגען, ווי באזאָרן, קאָמפּיינס און א. וו., — דאָס הייסט, אז אלע קוואלן פון הכנסות זיינען אויסגעשעפּט געוואָרן.

יעדער געשעפטסמאַן, אין זיין פריוואטן געשעפט, וואָלט באלד געזעען די אומגעזונטקייט פון דער לאָנע, און וואָלט רעאָרגאַניזירט זיין בודזשעט אזוי, אז די הכנסות זאָלן דעקן די הוצאות. דאָ האָט מען אפנס געהאט אזוי פיל צוטרוי אין דער "שטאָט", אז מען האָט נאָר געזאָמלט די דע־פיציטן מיט די פּראָצענטן און פּראָצענטן אויף פּראָצענטן, ביז מען ווערט דערשטיקט אונטער דער לאסט. און די וואָרנונג, וואָס האָט באמת געדארפט קומען מיט דריי אָדער אמווייניקסטנס מיט צוויי יאָר צוריק, איז געקומען ערשט איצט.

איצט איז שוין צו שפּעט צו קריטיקירן די געמאכטע פעלערן, — יעדנפאלס האָבן די מוער גוט געמיינט. נאָר זיי האָבן בלויז צופיל פארלאָזן זיך אויף "שטאָט". אָבער לערנען א לעקציע פון די געמאכטע פעלערן קאָן מען און מען מוז.

ס'איז איצט ווייניק צו געפינען עפּעס א נייעס קוואל פון הכנסה, נאָר ס'איז נאָך נויטיק צו אראנזשירן דעם בודזשעט אזוי, אז ער זאָל פולשטענ־דיק געדעקט ווערן פון די הכנסות. אפילו די הכנסות זיינען בריינגען קרבנות. די פראגע ווי דאָס זאָל געטאָן ווערן וועט נאָך דארפן ברייר־פער פארהאנדלט ווערן.

און ווען דער בודזשעט וועט זיין א פעסטער. דאָן וועט זיין לייכטער צוזאמען צו ריידן זיך מיט די קרעדיטאָרן. ווען זיי וועלן זיך איבערצייגן אז שפּעסער וועלן זיי האָבן בעסערע געלעגנהייטן איינצוזאָמלען די חובות. וועלן זיי ניט גלויבן אז מער ניט זיין אזוי נייגעריק צו פארכאפּן די געביידעס. וואָס לויגט זיך אויף זיי ניט באזונדערס, סיידן אין א דריינגנדיקן פאל.

נאָטירלאך, וועט נאָך דערמיט אליין דאָס גאנצע פּראָבלעם ניט גע־לייזט ווערן. די חובות מוזן סוף־כל־סוף אויסגעצאָלט ווערן, און א היבש ביסל פון די דריינגנדיקסטע פון זיי, ווי געהאלט צו די לערער, מוז טאקע גלייך אויסגעצאָלט ווערן.

דאָס מיינט, אז א היבשער פאָנד וועט מוזן געשאפן ווערן גלייך אין מזומנים. דאָס זעט אויס צו זיין זייער שווער אונטער די איצטיקע באדינ־גונגען, אָבער אומעגלאך איז דאָס ניט. ווען עס זאָל נאָר זיין דער גוטער ווילן אין די אנטשלאָסענהייט.

עס וואָלט איצט געווען טאקע אומעגלאך צו קריגן א סענט פאר דער תלמוד־תורה. ווען די לאָנע זאָל בלייבן ווי איצט : קיינער וויל ניט שטאָפן קיין לעכערדיקן זאק. ווען דער בודזשעט וועט אָבער זיין א באַ־שטימטער אין יעדער ביישטייערער וועט זיין איבערצייגט אז מיט זיין בייטראג העלפט ער דער תלמוד־תורה באמת צו באפרייען זיך ענדגילטיק פון אירע חובות און אוועקשטעלן זיך אויף א געזונטן באדן, דאָן וועט די אויפגאבע פיל פארלייכטערט ווערן.

און צום סוף : ס'איז ניטאָ וואָס צו נארן זיך מיט דער האָפענונג, אז "עס וועט צו דעם ניט קומען", אז די תלמוד־תורה וועט ניט געשלאָסן ווערן. זי האָט ביי איצטיקן מאָמענט א סך מער שאנסן געשלאָסן צו ווערן. איידער צו פארבלייבן אָפן. די לאָנע איז אָבער ניט האָפענונגסלאָז, און עס איז דאָ די מעגלאכקייט צו רעדן די אינסטיטוציע און אוועקשטעלן זי אויף א געזונטן באדן :

ווען עס זאָל נאָר זיין דער גוטער ווילן און די אנטשלאָסענהייט.

דער באריכט פון סאסקאטשעוואנער פּראָווינציעלער רעגירונגס קאָמיסיע וועגן אימיגראציע און קאָלאָניזאציע

פון ש. אסיפאָוויטש

מיט כמעט א יאָר צוריק, צו זיין געווי־דעם פערטן יאנוואר, 1930, האָט די פּראָ־ווינציעלע רעגירונג פון סאסקאטשעוואן ארויסגעגעבן א באפעל, אויפשטעלנדיק א קאָמיסיע פון פינף מענשן, צו מאכן א גרינדלאכע אויספאָרשונג פון אימיגראצי־אָנס און קאָלאָניזאציאָנס פּראָבלעמען אין מערב קאנאדע "און אריינברייגנען א באַ־ריכט מיט רעקאָמענדאציעס.

די נייע פּראָווינציעלע רעגירונג האָט שוין דאמאלסט זיך איינגעפונדעוועט. די פערטראלע רעגירונג האָט שוין געגעבן אנצוהערעניש אז זי גייט איבערגעבן דעם קאנטראָל פון די רעגירונגס לענדער און אויך פון אימיגראציע צו די פּראָווינצן.

די בישאָפּ לאָירדס האָבן געליארטס און געדונערט וועגן דעם מבול פון "קנאבל שטעקנדיקע" פרעמדע וועלכע פארלייגן קאנאדע. דער קו קלוקס קלאן האָט גע־קלאגט אויף דעם אונטערגאנג פון די פּראָטעסטאנטישע, נאָרדישע עלעמענטן וועלכע זיינען דער רוקגביין פון קאנאדע.

די "זין און טעכניק פון ענגלאנד" האָבן זיך געשראָקן, אז דער ברי־טישער כאראקטער פון קאנאדע וועט אָפּגעווישט די "נייטיוו סאנס אָף קאנאדע" (געבאָרע־נע זין פון קאנאדע) האָבן אומפאָרטיאיש אטאקירט סיי ענגלישע סיי אייראָפּייאישע אימיגראנטן, און מאָרלאנגס פארמאכטע טויערן. "קאנאדע פאר די קאנאדער", האָבן זיי געזאָגט, און זאָלן די אייראָפּיי־אישע אימיגראנטן, אריינרעכענענדיק די ענגלענדער, זיך קאָכן זייער איינענעם זופּ !

אין אזא מין אטמאָספערע איז באַ־שטימט געוואָרן די אימיגראציע און קאָ־לאָניזאציע קאָמיסיע. און באטראכטנדיק די דאָזיקע אטמאָספערע און וועלכער עס איז באשאפן געוואָרן די קאָמיסיע, זיי־נען די באשלוסן און רעקאָמענדאציעס פיל מעסיקער ווי מען האָט געקענט דער־וואָרטן. אין דעם איז אפשר צו פארדאנ־קען די ארבעט פונ'ם פארויצער פון דער קאָמיסיע, דר. ו. ו. סוואנסאָן, אליין א זון פון סקאנדינאָוויש אימיגראנטן־פל־טערן און פּראָפעסאָר פון פאָלקסווירט־שאפט (עקאָנאָמיקס) אין סאסקאטשעוואָ־נער אוניווערסיטעט.

אָבער אויב דער טאָן און די רעקאָמענ־דאציעס פון דער קאָמיסיעס באריכט זיי־נען פיל מילדער ווי מען האָט געקאָנט דערוואָרטן אונטער די אומשטענדן, איז דער באריכט פון וויסנשאפטלאכן שטאנד־פונקט ווייס פון צופרידנשטעלנד. אין דעם איז אפשר ניט שולדיק דער פּראָפעסאָר, וועלכער איז באשטימט געוואָרן אלס פאָר־ציצער, און ניט אנדערע פיר מיטגלידער פון דער קאָמיסיע, וועלכע האָבן געטאָן דאָס בעסטע וואָס זיי האָבן געקענט, — אזוי ווי די רעגירונג וועלכע האָט זיי אויס־געקליבן אלס מיטגלידער פון קאָמיסיע, מענשן אָן שום דערפאָרענס אין אימיגראָ־ציע אָדער קאָלאָניזאציע, און אָן שום דער־פארונג אויפן פאָרשונגען אָדער וויסנ־שאפטלאכע אָדער יורידישע ארבעט. אפ־לו פון דעם שטאנדפונקט פון רעפּרעזענ־טאציע פון די פארשיידענע שיכטן פון פאָלק איז דער צוזיטשטעלט פון דער קאָ־מיסיע אויף ניט געווען צופרידנשטעלנד.

אויב פראָפ. סוואנסאָן איז ארויס געווען צו פארטרעטן דעם עקאָנאָמיש־וויי־סנשאפטלאכן עלעמענט. האָט דאָך פארט לכל הפחות נעדאָרפט פארטרעטן דער ארבעטער־קלאס. דער מאנ־ריאל־ווערטן פון פאָלקס־ווירטשאפט לערע אין סאסקאטשעוואנער אוניווערסיטעט, און וועלכער איז מיטגעפאָרן מיט פּרעמ־ער בענעט קיין ענגלאנד צו דער איינפאָ־ריאלער עקאָנאָמישער קאָנפערענץ אלס עקאָנאָמישער ראטגעבער.

פּראָפ. סוואנסאָן איז א טיכטיקער גע־לערנטער און דייגקטיר און איז פריי פון יעדן פאראורטייל קעגן די פרעמדגעבאָרע־נע "ניט פארגעזיינענע" אימיגראנטן.

דער דער וויצע־פּאָרזיצער איז געווען פּוירסי שעלטאָן, א גערוסס־סטענאָגרא־פיסט פון בארוף, און סעקרעטאר פון לחמה וועפּעראנען אין דערזשיינע פאר־פיל יאָרן. אלס סעקרעטאר פון יענער אר־גאניזאציע האָט ער געהאלפן פארפאסן דעם באריכט וועגן אימיגראציע און קאָ־לאָניזאציע וועלכע די צוריקגעקומענע סאָלדאטן האָבן ארויסגעגעבן מיט א יאָר פריער. צו ענדע פון דער ארבעט פון דער קאָמיסיע איז ער באשטעלט געוואָרן פון דער פּראָווינציעלער רעגירונג פון סאסקאָ־טשעוואן אלס פּאָרזיצער פון דער שטענ־דיקער "סיוויל סערוויס" (רעגירונג דינסט) קאָמיסיע.

די אנדערע דריי מיטגלידער פון דער קאָמיסיע זיינען געווען מר. טאָמאס דושאנסאָן, מר. גארנעט ס. נעף א מיר. אלפרעד ר. ראיש. מר. דושאנסאָן איז א פארמער פון נאוואָן נעגענס, מר. נעף איז אן ארזוואקאט אין א קליין שטעטעלע נרעגפעלד, און מר. ראיש איז אן אינשור־רענס אגענט אין יאָרקטאָן.

וואָס זיינען די פּראָבלעמען וועלכע די רעגירונג האָט פארגעלייגט פאר דער קאָ־מיסיע און אויף וועלכע זי האָט פאראלנגט קלארע ענטפערס ?

אין די ווערטער פון "אָרדער אין קאונ־סיל" (רעגירונגס באפעל) זיינען זיי :

1) אונטערצוזוכן די פארשיידענע מע־טאָדס וועלכע זיינען אנגעוענדעט געוואָרן בנוגע אימיגראציע און קאָלאָניזאציע און זייער ווירקונג אויפ'ן עקאָנאָמישן און קולטורעלן און סאָציאלן צוצב פון געמיינשאפטלאכן לעבן.

4) דער פארלוסט פון באפעלקערונג דורך עמיגראציע פון דער פּראָווינץ, און די אורזאכן און רעזולטאטן דערפון.

5) די מעגלאכקייט פון אָנגעמען א פּלאן צו העלפן קאנאדער געבארענע און אנדערע קאנאדער איינוואוינער זיך באַ־זעצן אויף לאנד.

6) די נויטווענדיקייט פון אזעלכע אָדער געלאכע פּלענער צו דערמוטיקן און דער־מעגלאכן די אימיגראציע און באזעצונג פון ווינשנסווערטע בריטישע אימיגראנטן מיט דער פינאנציעלער שטיצע פון דער בריטישער רעגירונג.

7) דאָס פּראבלעם פון פארגעסערן דעם האנדלס פארקער מיט דער ענגלישער אימפּעריע און אנדערע לענדער, כדי יענע לענדער זאָלן קאָנען נעמען א גרעסערן פּר־נאנציאלן און אינדוסטריעלן אינטערעס אין דער אנטוויקלונג פון באסקאטשעוואן, מיט א גלייכצייטיקער דערמוטיקונג פון אימיגראציע פון יענע לענדער.

8) יעדע אנדערע אויספאָרשונג וועלכע איז פארבונדן מיט די איבערגעדראָגענע פּראָבלעמען.

9) צו מאכן אזעלכע רעקאָמענדאציעס, וועגן אייניקע אדער אלע די אויבנדער־מאנטע פראגן, וועלכע די קאָמיסיע וועט געפינען פאר וויינשנסווערט אין די אינ־טערעסן פון פאָלק.

**

די קאָמיסיע האָט אָפּגעהאלטן איר ער־שטע זיצונג אין באסקאטון, יאנוואר דעם 30טן, 1930, און איר לעצטע זיצונג פינף מאָנאטן שפּעטער. זי האָט אָפּגעהאלטן סך הכל פערציק זיצונגען אין פארשיידענע שטעט און שטעטלאך פון דער פּראָווינץ, עטלאכע זיצונגען פון וועלכע איך האָב באזוכט.

די קאָמיסיע האָט אויך באזוכט וויני־פּעג וואו זי האָט געהאלטן עטלאכע זי־צונגען.

די קאָמיסיע האָט פארהערט 476 ערות און האָט אנעזאָמלט גאנצע צוויי און פופציק בענדער מיט זייערע באוויזן, און איצט איז ארויסגעגעבן געוואָרן דער גע־דרוקטער באריכט פון איבער צוויי הונ־דערט זייטלאך באשטייענדיקס פון רעקאָ־מענדאציעס און פירושים אויף די רעקאָ־מענדאציעס, מאפּעס און טאבעלעס.

איך האָב שוין דאָס דורכגעקוקט, גע־בלעטערט, געשטודירט און איבערגע'חזר'ט עטלאכע מאָל. דער איד וואָס האָט מורא געהאט עס וועט אטאקירן די אירן אדער סתם פרעמדגעבארענע מעג פריי אָפּגעטאָ־פּען. דער באריכט וועט אים צופרידי־סטעלן.

דער איד וועלכער האָט מורא געהאט אז די קאָמיסיע וועט רעקאָמענדירן אינ־גאנצן אָפּצושטעלן די אידישע איינוואנ־דערונג מעג זיך אויף טרייסטן.

אָבער די וועלכע האָבן דערוואָרט נייע פאקטן, גרינדלאכע אויספאָרשונגען, קאָנ־קרעטע און פּראקטישע פּלענער, מוזן בלייבן אומצופרידן, ווייל זיי וועלן אזעל־כע זאכן, מיט גאנץ קליינע אויסנאמען, ניט געפינען אין באריכט.

דאָך איז דער באריכט זייער וויכטיק פאר אונז אירן, ווייל ער ווייזט ארויס די מענדענצן פון דער פּראָווינציעלער רעגי־רונג פון סאסקאטשעוואן בנוגע אימיגראַ־ציע.

דער באריכט איז אי פּליישיק, אי מיל־כיק, אי פּאָרעווע. איר קענט געפינען אלעס וואָס איר ווילט אין דעם. און דער־פאר קען עס אפשר צופרידנשטעלן אן אפיקורס אָבער ניט קיין אירן. די פּליישע אליין איז אפשר כשר, אָבער עס איז שוין טריף געוואָרן לינגדיק פאָרמישט מיט די אנדערע זאכן.

דער באריכט איז אן איינשטימיקער. עס איז ניטאָ קיין מאיאָריטעט באריכט און מינאָריטעט באריכט. און דערפאר גענעם איר טאקע אלעס געפינען דארט, ווען איר אן אנדערער זייט.

ווילט איר אז מ'זאָל העלפן וואָס מער ענגלענדער אריינקומען אין קאנאדע ? זאָגט מען אויף יאָ אויף נומער זיינס אזוי און אזוי. ווילט איר אז מ'זאָל ניט אויס־נעבן א סענט געלט צו העלפן ענגלישער אימיגראציע ? שטימט די קאָמיסיע אין צוויי־נען ארטיקל.

א חמשה עשר בשבט אין ירושלים

פון ז. קאָטלער (ירושלים)

"ערב יום־טוב"; יד' שבט נאכמיטאָג. א פארסאפּעטער און א פארשטיצער, מיט א רויס־פארפלאמט פּנים, וואָס האָט געשפּרודלט מיט גליק, האָט מיין פיר יאָ־ריקער יצחק'עלע, א תלמיד פונם "גן" (קינדער גארטן), אריינגעשפּאַלט אין שטוב אריין אין נאָך אויפן שוועל האָט ער, קוים אָפּצאָפּנדיק דעם אָטעם און גרויסער יום־טוב :

— אבא ! . . . דו ווייסט ? . . . מאָרגן איז חמשה עשר בשבט . . . . א גרויסער יום־טוב . . . ראש השנה לאי־לנות ! . . .

— אָבער וואָרום אזא אימפּעט ? — האָב איך אים געוואָלט באראויקן.

—די לערערן האָט געזאָגט . . . — האָט ער זיך ווייטער געאיילט — אז מאָרגן . . . ביז ניין אויזיגער אין דער פרדי . . . וועט זי אונז ברייינגען . . . אין דער לעמעל שולע . . . דארט, אינם גרויסן הויף . . . וועלן זיך צוזאמענגאר־מען אלע ירושלימ'ער קינדער . . . אודאי מוזטן . . . אפשר א מיליאָן ! . . . .

— און וואָס וועט איר אלע ירושלימ'־ער קינדער צוזאמען טאָן ?

— מיר וועלן אלע צוזאמען גיין אויר־סערן שטאָט . . . אזוי וויין, אזוי ווייט . . . אזש ביז דארט . . . וואו דער הימל קומט זיך צוזאמען מיט דער ערד...

— איז וואָס זשע וועט דארט זיין ?

— מיר וועלן דארט פלאנצן נייע בוי־מער ?

— מיר וועלן דארט פלאנצן נייע בוי־מער . . . ביימער וועלן שנעל וואַק־סען . . . און גאָר אין ניכן וועלן זיי ווערן אזוי הויך . . . נאָך העכער פאר דיר, אבא ! . . .

— אויף וואָס וועט איר פלאנצן די נייע בויימער ?

— אויף דעם באדן פון קרן קימת לישראל . . . אויף דעם נאציאָנאלן באָ־דן ! . . .

— זייער גוט, מיין קינד !

— ווייסט אבא ? . . . די לערערן האָט געזאָגט . . . פלאנצן ביימער אין אונזער לאנד . . . איז כמעט אזוי וויכטיק ווי בויען קאָלאָניעס ! . . . נישט אמת, אבא ?

— אודאי !

— הייסט עס, אז ווען מיר פלאנצן ביימער . . . העלפן מיר אויף בויען אונ־זער לאנד ? . . .

— יאָ, מיין קינד !

— טאקע ווי ריכטיקע חלוצים ? . . .

— זיכער !

מיין יצחק'עלע האָט זיך ווי לויט א קאָמאנדע געשטעלט גלייך, פארריסן די קעפּעלע ארויף, ער זאָל אויסזעען העכער, האָט פארזשנורעוועט זיינע זאפּטיקע ליפּעלאך, און מיט א געמאכטן שטריינ־גען עלטערן קול אין א עשעפּילטער זאַנ־טאזיע האָט ער שטאָלץ אויסגערופן :

— א ! מאָרגן וועל איך ווערן א ח ל ו ץ . . . וועל פלאנצן הונדערט־אשפר טויזנט ביימער . . . א גאנצן מי־ליאָן ! . . . א ל ע דארפן העלפן בוי־ען אונזער לאנד ! . . . אפילו אויף מיר קליינע קינדער ! . . . אזוי האָט געזאָגט די לערערן ! . . .

— אודאי אזוי !

ענדלאך האָט מיין בחור'ל אָפּגעכאפּט דעם אָטעם און מיך צערו געלאָזט . . . איך האָב אָבער גלייך באמערקט א וואָל־קענדל אויף זיין אקאָרשט מיט פרייד אזוי שיינענדן פנימ'ל . . .

— מה יש (וואָס איז געשעען), יצ־חק'עלע ?

— דו ווייסט, אבא ? — האָט ער מיר געענטפערט שוין אן אומעטיקער — די לערערן האָט געזאָגט, דאָס אויב עס וועט מאָרגן רעגענען, וועט מען דעם יום־טוב אָפּגיין . . .

— אודאי אזוי, מיין קינד !

— איך וויל ניט, אבא'לע, מען זאָל דעם יום־טוב אָפּגיין ! — האָט ער אויסגערופן שוין מיט טרערן אין די אויגעלאך.

— אָבער אז א רעגן מוז דאָך פאלן?

— טאָ זאָל ער, אבא'לע, פאלן היינט, אויבערמאָרגן, אָבער נ י ט מאָרגן ! — האָט ער זיך ביי מיר געבעטן . . .

* * *

ביז ער איז אין אוונט שלאָפן געגאנ־גען איז מיין בחור'ל צענדליקער מאָל, בלי נוזמא, געלאָפן צום פענסטער זעען, אויב ס'מערקן זיך ניט קיינע וועלקנס אויפן הימל. און יעדן מענשן, וואָס איז פון דרויסן אין שטוב אריין, האָט ער מיט מיר פארגעדעט, מיט די פראגן : "צו איז ערגעץ אויפן הימל א וואָלקן צו מערקן?" "צו וועט מאָרגן ניט פאלן קיין רע־גען ?" . . .

פארן שלאָף איז ער זעלבסט ארויס אין דרויסן, און צו זיין גרויסן גליק האָט ער מיט זיינע איינענע אויגן געזעען און ער האָט זיך איבערצייגט אז "אויפן נאנ־צען הימל" איז ניטאָ אפילו קיין שפּור פון דעם קלענסטן וואָלקענדל . . .

שלאָפן איז ער געגאנגען שוין א זי־כערער, אז מאָרגן וועט ניט רעגענען !

אז דאָך האָט ער שפּעט ביינאכט זיך אויפגעכאפּט פון שלאָף מיט א גרויס גע־וויין . . .

באשר, בכן ?

ס'האָט זיך אים געהאלומ'ט, אז ס'איז שוין חמשה עשר בשבט מאָרגנס. אלע קינדער פון ירושלים האָבן זיך שוין פאר זאמלט אינם גרויסן הויף פון דער לעמעל שולע. און זיינען שוין פיקס און פאר־טיק צו גיין פלאנצן די נייע ביימער אויף דעם נאציאָנאלן באדן. פּלוצלונג האָט זיין שטיפערישער חבר, דעניי, ערגעץ וואו א געגנט געמאָן א קראנט. פונם הימל האָט אנגעהויבן ממש מבול'ן און . . . אויס מיט דעם נאנצן יום־טוב ! . . .

* * *

חמשה עשר בשבט מאָרגנס.

די מילדע ארץ־ישראל'דיקע ליכטיקע זון איז שוין ארויס פון איר "פּוטערפאס" און ווארפט מיט גאָל־דענע סנאָפּעס אויף רעכטס און אויף לינקס.

אין די פון זונען־שיין באגאָלדעטע גאָ־סען פון ירושלים שווענקלט עס מיט אקאָרשט געצאָוועלטע אויף דעם פריזום א זופּ, און איך בין ניכער, אז ביז איך וועל צוריקקומען אהיים וועט פון דעם זופּ שוין זיין א בראָטן. אויב ניט מאָקע נאָר א קויל . . . אָבער . . . .

— א שיינע, ריינע כפּרה די זופּ, מיט דעם פליש, מיטן טאָפּ און מיט דעם פּרי־מוס אפילו, פאר אזעלכע טייערע, ליבע און שיינע קינדערלאך, לעבן זאָלן זיי און נעזונט זיין. ס'איז דאָך נאָר ניט די אויג אָפּצורייסן פון זיי ! — האָט איר אן אנ־דערע אונטערבראָכן.

— וואָס זאָגסטו עפּעס, חיים, אויף אזא שיינעם שבט טאָג אין אונזער ארץ ישראל ?

— באמת, א מחיה נפשות ! א ליב־טיפיקייט, אזא ליבע וואָרימקייט ! —

— וואָס, רבקה לעב, שרייבט אויף עפּעס אייער ברודער פון רוסלאנד ?

— ווערן נעבאך אלע איבערגעפרוירן פון קעלט און שטארבן, שונאי ציון, פון הונגער ! און וואָס שרייבט אייך אייער שוועסטער פון פּוילן ?

— כמעט דאָס זעלבע, וואָס אייער ברודער פון רוסלאנד . . . .

— "אנורה"'ניק ! וואָס זאָגסטו עפּעס אויף מ י י נ ע "ציוניסטלאך" ? — ה א ? . . .

— זאָלן זיי שוין לעבן און געזונט זיין. "ישראל אף על פי שחטא — ישראל הו !"

— אהא, דו "אנורה"'ניק ! ומלאך רע יענה בעל כרחו אמן !

* * *

און צוויי גלייפּע שורות שטייען שוין די אקאָרשט פּארפלאנצטע נייע ביימע־לאך, און ארום זיי די קינדער, און פילע עלטערן מיט זיי, מאנצן אין פילע רע־לאך א פריילאכן באנייסטערטן "מאנץ, צום קלאנג און טאקט פון דער מוזיק וואָס שפּילט : "יבנה, יבנה, יבנה המקדש" און עולם באנייסט זיי מיט אן עקסטאזן גע־זאנג.

ס'ראכט זיך, אז דער נאנצער גענגס ארום, באנד אן סאָל, זינגט און טאנצט מיט . . . די נאנצע וועלט און באַ־הערשט געוואָרן פון פרייד אן גליק . . . ס'איז יום־טוב אויף דער גאנצער וועלט! דער יום־טוב פון פלאנצן, וואָסקן און בליען אין דער ארישער אויפלעבנדער היימלאנד ! . . .

— א מייערע לאנד טאקע אונזער ארץ ישראל ! — האָט אימיצער ארויס־געזאָגט, אויף דעם וועג צוריק אין שטאָט אריין, אין אוונט.

— נאָך אפילו נ י ט קיין "זבת חלב ודבש" און ד א ד ש ו י ז ? — האָט אימי־צער פאטאיסיוועט.

— לעבן זאָל ארץ ישראל ! — האָט אימצער אויסגערופן.

— לעבן זאָל דאָס פאלק ישראל ! — האָט א צווייטער נאכגעפאלגט.

— על אפם זעל חטתם פון אלע שונאי ישראל און אלע שונאי ציון ! — האָט א דרייטער אויסגעשריען.

— אמן ! ! ! ! — האָט אפּגעהילכט פון ארום און ארום.

דער מאן וויל נעבן צען טויזנט דאָלאר דער פרוי פאר א גט און זי וויל צוואנציק טויזנט

פון ביאָליסטאָק שרייבט מען :

אין ראיאָן פון מעצקעוויטש נאָם דער־צייל'ט מען איזט אין א בשיכטע. וועלכע שפּילט זיך אָפּ אין דער רייכער אידישער משפחה ל.

די געשיכטע איז אזא :

ל. וועלכער האָט שוין אָפּגעלעבט מיט זיין פרוי שיינע עטלאכע יאָר, פלעגט לעצטנס ארויספאָרן געשעפטלאך קיין דייטשלאנד.

עס פלעגט אים אויסקומען אפט ארום־צופאָרן קיין לייפּציג.

ווען דער מאן פלעגט קומען פון לייפּ־ציג, פלעגט די פרוי, אגב, א פרוי מיט א העכערער בילדונג, באמערקן, אז איר מאן איז עפּעס מאדנע צערודערט. זי האָט אבער גערעכנט, אז ער איז צערודערט צו־ליב זיינע געשעפטן. ווי עס האָט זיך שפּע־טער ארויסגעוויזן, האָט די צעטראגנקייט געשטאמט פון אן אנדער סבה.

ל. וועלכער האָט שוין אָפּגעלעבט מיט זיין פרוי שיינע עטלאכע יאָר, פלעגט לעצטנס ארויספאָרן געשעפטלאך קיין דייטשלאנד.

עס פלעגט אים אויסקומען אפט ארום־צופאָרן קיין לייפּציג.

ווען דער מאן פלעגט קומען פון לייפּ־ציג, פלעגט די פרוי, אגב, א פרוי מיט א העכערער בילדונג, באמערקן, אז איר מאן איז עפּעס מאדנע צערודערט. זי האָט אבער גערעכנט, אז ער איז צערודערט צו־ליב זיינע געשעפטן. ווי עס האָט זיך שפּע־טער ארויסגעוויזן, האָט די צעטראגנקייט געשטאמט פון אן אנדער סבה.

— ווען זאָגסטו עפּעס, חיים, אויף אזא שיינעם שבט טאָג אין אונזער ארץ ישראל ?

— באמת, א מחיה נפשות ! א ליב־טיפיקייט, אזא ליבע וואָרימקייט ! —

— וואָס, רבקה לעב, שרייבט אויף עפּעס אייער ברודער פון רוסלאנד ?

— ווערן נעבאך אלע איבערגעפרוירן פון קעלט און שטארבן, שונאי ציון, פון הונגער ! און וואָס שרייבט אייך אייער שוועסטער פון פּוילן ?

— כמעט דאָס זעלבע, וואָס אייער ברודער פון רוסלאנד . . . .

— "אנורה"'ניק ! וואָס זאָגסטו עפּעס אויף מ י י נ ע "ציוניסטלאך" ? — ה א ? . . .

— זאָלן זיי שוין לעבן און געזונט זיין. "ישראל אף על פי שחטא — ישראל הו !"

— אהא, דו "אנורה"'ניק ! ומלאך רע יענה בעל כרחו אמן !

* * *

און צוויי גלייפּע שורות שטייען שוין די אקאָרשט פּארפלאנצטע נייע ביימע־לאך, און ארום זיי די קינדער, און פילע עלטערן מיט זיי, מאנצן אין פילע רע־לאך א פריילאכן באנייסטערטן מאנץ, צום קלאנג און טאקט פון דער מוזיק וואָס שפּילט : "יבנה, יבנה, יבנה המקדש" און עולם באנייסט זיי מיט אן עקסטאזן גע־זאנג.

ס'ראכט זיך, אז דער נאנצער גענגס ארום, באנד אן סאָל, זינגט און טאנצט מיט . . . די נאנצע וועלט און באַ־הערשט געוואָרן פון פרייד אן גליק . . . ס'איז יום־טוב אויף דער גאנצער וועלט! דער יום־טוב פון פלאנצן, וואָסקן און בליען אין דער ארישער אויפלעבנדער היימלאנד ! . . .

— א מייערע לאנד טאקע אונזער ארץ ישראל ! — האָט אימצער ארויס־געזאָגט, אויף דעם וועג צוריק אין שטאָט אריין, אין אוונט.

— נאָך אפילו נ י ט קיין "זבת חלב ודבש" און ד א ד ש ו י ז ? — האָט אימי־צער פאטאיסיוועט.

— לעבן זאָל ארץ ישראל ! —